

Under denne overskrift gjør professor Andenæs major O. H. Langelands bok "Dømmer ikke" til gjenstand for en utførlig og sterk kritisk behandling i Aftenposten for 27/11 d.å.

Langelands bok fremkom som et naturlig supplement til en tidligere artikkelrekke av direktør Lorentz Vogt om de samme problemer og har fått en avsetning som viser en publikumsinteresse der truer med å gjøre boken til en Best seller.

En offentlig diskusjon om de for vårt rettssamfund ytterst viktige spørsmål som boken behandler, er fra alle sider sett både fordelaktig og påkrevet, og professor Andenæs' utførlige redegjørelse og kritikk må hilses med glede av alle tilhengere av et sunt og demokratisk rettssamfund.

Professoren er meget skarp i sin kritikk, men kommer ikke klart inn på sakens egentlige kjerne,- på dens prinsipielle hovedpunkter.

Under mottoet Likéht for Loven påpeker Langeland at bl.a. Administrasjonsrådet, en rekke kjente embedsmenn og ledende menn innen administrasjon og forvaltning under okkupasjonen foretok handlinger som objektivt sett fremtrer som opplagte bistandshandlinger for fienden. Til bevis for sin påstand og som resultat av egne undersøkelser dokumenterer han side 96 - 190 en rekke sirkulærer, rundskriv og bestemmelser gitt av offentlige kontorer og myndigheter, med angivelse av sjefenes og de paraferende embedsmenns navn. Og han bebuder ytterligere dokumentasjon på bredere basis og fremhever sterkt det uholdbare og forkastelige i at rettsoppgjøret er fremmet med undersøkelser og dom mot den almene mann, før dennes naturlige veglederes forhold, posisjon og handlemåte er bragt på det rene på en betryggende måte.

I dette vil Langeland uten tvil få alle rett-tenkende menneskers medhold.

Det er intet mindre enn en skandale at myndighetene har unnlatt å sørge for å få alle tilgjengelige dokumenter og opplysninger på bordet, før domsavsigelsene tok til. Det var ingen grunn til stede for det hesblesende hastverk hvormed rettsoppgjøret ble påbegynt og fremmet.

At også Andenæs i prinsippet er enig i dette, viser innledningen til hans artikkel, hvor han om den tilsvarende situasjon i Danmark opplyser at det danske sakfører-råd i samarbeide med departementene i 1945 utgav "Besettelsestidens fakta", et stort verk som inneholdt alle dokumenter og opplysninger av betydning for rettsoppgjøret. (Om hva Den norske sakførerforening og Dommerforeningen gjorde, se Langelands bok side). Andenæs beklager at vi i Norge ikke har fått noen tilsvarende oversikt og redegjørelse, og han skriver: "I den første tid etter frigjøringen vilde en slik samling ha vært nyttig til å svale den hissigste straffe- og utrenskningsfeber, men både sakførere og myndigheter var, da frigjøringen meldte seg med alle sine oppgaver, så nedsyldt i dagens arbeide, at det samlende initiativ manglet"

I hovedsaken er altså herrene enige.

Det som Andenæs anfører, kan nok i noen grad forklare, men ingenlunde unnskyldte den mørklegging av fakta som myndighetene hos oss har gjort seg skyldig i. Hvis myndighetene ikke kunde følge Danmarks eksempel og tilrettelegge alt av betydning for oppgjøret,

på forhånd, fikk de begynne fra toppen, d.v.s. med den øverste ledelse og arbeide seg nedover. I stedet herfor har de begynt i "den gale ende", d.v.s. med den almindelige mann og arbeidet seg oppover, hvilket har medført uheldige og helt uberegnelige følger for resultatene.

Den øvrige del av Andenæs' lange artikkel inneholder dels et varmt forsvar for enkelte av de ved Langelands dokumentasjoner utpekte personer, dels en kritikk over Langelands kommentarer til noen av dokumentene. Alt dette er dog av uvesentlig betydning.

Som Langeland selv sier i sin bok, er hans avsløringer ikke diktert av ønsket om å ramme de omhandlede embedsmenn m.v. Han har ikke noe ønske om å se dem straffet. Det er nemlig i den her omhandlede sammenheng uten betydning.

Det som Langeland ser som sin oppgave, og som uten tvil har en uoverskuelig betydning for vårt samfund, vårt folk og vårt rettsvesen, er gjennom dokumentasjoner å godtgjøre at det offentlige har stukket under stol og holdt skjult fakta som - hvis de hadde vært offentliggjort og tilgjengelig for de tiltalte - i mange tilfelle vilde ha ført til lavere straff eller til fullstendig frifinnelse etter reglene om de subjektive betingelser for straffeskyld.

Mange, ja kanskje de fleste av de domfældte vilde med disse dokumenter i sin hånd ha kunnet sannsynliggjøre sin oppfatning at det samarbeide med fienden som de ble dømt for, ikke kunde karakteriseres som støtte til fienden i lovens forstand og ikke overskred grensen for det tillatelige. Bare den omstendighet at muligheten herfor er til stede, er tilstrekkelig til å bringe rettsoppgjøret til å vakle i sine grunnvoller.

Dette er hovedpunktet i Langelands fremstilling. Og dette er den oppgave han stiller seg, og som han bebuder å ville føre videre.

Det kan ikke ses at noe av det professor Andenæs anfører, rokker ved dette.

I denne forbindelse kan det være av interesse å minne om en annen mørkleggingsakt fra myndighetenes side, og som også står i forbindelse med de subjektive straffbarhetsbetingelser etter § 86 og eventuelt får samme virkning for de domfældte, nemlig kapitulasjonsdokumentet av 10. juni 1940 som regjeringen holdt skjult til langt v i 1947.

En grunn må det ha at vårt land står som den ledende nasjon i Europa m.h.t. antallet av dømte landsforrædere i forhold til folketallet. Vi vegrer oss absolutt for å tro at grunnen er den at vår nasjon er sletttere, svakere eller mindre patriotisk innstilt enn de øvrige europeiske nasjoner som har vært berørt av siste verdenskrig. Men hva er så grunnen til denne forsmadelige lederstilling? Langeland gir svaret:

Det skyldes selvsagt fra først av okkupasjons- og etterkrigstidens norske lovkonsipister som gjennom det misfoster av en lov som vi kaller Landssvikanordningen, og hvis grunnlovsmessige raison d'être er at den ble utgitt for å være en amnestilov, har utvannet og utvasket forræderibegrepet etter straffelovens § 86 ad kunstig veg. Derved skapt en ny og meget tallrik skare av "småforrædere" og mulighet oppnåddes for å reise tiltale for landsforræderi mot folk som ikke i noen som helst forstand kan kalles landsforrædere, men som allikevel og til ubotelig skade for dem selv, vårt folk og vårt land får forræderstempet på seg.

Men kanskje i like høy grad skyldes det svikt hos den

del av våre jurister som i det drama som kalles Rettsoppgjøret, har spilt rollene som dommere, påtalemyndighet og forsvarere. Svikten har gitt seg til kjenne gjennom tilsidesettelse og neglisjering av vår straffelovs bestemmelser om de subjektive betingelser for straffeskyld. Disse bestemmelser betegner et grunnleggende prinsipp i alle sivile lands strafferett og går i korthet ut på at ingen kan straffes med mindre det finnes bevist at han har forstått at han gjorde noe galt.

Langelands dokumentasjoner viser at svikten har vært enda større og mer utbredt enn antatt.

Til slutt peker Langeland på at noe må gjøres for å rette på den begåtte feil. Han nevner revisjon, gjenopptakelse eller amnesti over hele linjen. Det er et vanskelig problem. Men en løsning må finnes, og det blir nu våre myndigheters sak å finne den.